

Solidariteit in verscheidenheid (1992)

Sieth Delhaas

Christelijke Federatie Overheidspersoneel, landelijke vrouwengroep, 6 maart 1992

Inleiding

Als mij gevraagd is solidariteit toe te lichten vanuit de kerk, dan kies ik ervoor om dit te doen vanuit het begrip 'vrouwenkerk'.

Spreeken over solidariteit vanuit de kerk zou voor vrouwen niets nieuws opleveren. Ik wil dat met twee argumenten ondersteunen.

- Tijdens de voorbereidingen voor het Conciliair Proces, dat in september 1989 met een landelijke kerkendag werd afgesloten, hebben vrouwen uit de stuurgroep de eis gesteld, dat naast de drie speerpunten: vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping ook het thema: machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen zou worden ingebracht. Hoewel die wens is ingewilligd, was het enige resultaat na vele maanden van inspanning om die machtsongelijkheid in parochies en gemeenten aan de orde te stellen, dat er op de afsluitingsdag aan het commitment van het Conciliair Proces een piepklein regeltje werd toegevoegd.

Daarin stond dat kerken zich verbonden nu eindelijk eens bezig te gaan houden met de maatschappelijke positie van vrouwen.¹

-Het tweede voorbeeld is dat wereldwijd gezien, het nog steeds noodzakelijk is dat vrouwen aandacht vragen voor zichzelf, omdat zij niet vanzelfsprekend aanwezig zijn in de kerk.

Vrouwenkerk

Na de Wereldraadconferentie *Sexisme in de jaren zeventig* en het Wereld raadprogramma van de jaren tachtig *Gemeenschap van mannen en vrouwen in de kerk*, dat door geldgebrek werd stop gezet, heeft diezelfde Wereldraad nu het *Decennium voor de vrouw* in gang gezet. Het blijkt na al die jaren nog steeds noodzakelijk de kerken te vragen aandacht te schenken aan de positie van vrouwen. Het is dus vruchtbaarder te spreken vanuit het begrip 'vrouwenkerk'.

Ik zal dit woord heel kort uitleggen en in een voetnoot verwijzen naar literatuur voor degenen die daar meer over willen lezen.

'Wanneer binnen de vrouw- en geloofbeweging vrouwen gaan zeggen dat zij kerk zijn, dan getuigen zij in het doopsel geroepen te zijn tot het leeringschap van gelijken. En zij verkondigen dat de beweging van vrouwen als het volk van God, in woord en daad, het visioen

---

¹ Delhaas, S., *Ploegen op rotsen, interview met Anneke Schilthuis* in: HN-Magazine 12.10.1991

is van een kerk in solidariteit met de ontrecten, die in meerderheid uit vrouwen en van vrouwen afhankelijke kinderen bestaat. Het leren van gelijkheid, en de oefening van alles wat daarvoor nodig is, op politiek, economisch, cultureel en op religieus terrein, maakt uit wat kerk-zijn is. Dat roept de gemeenschap in het leven, en daarom noemen we onszelf vrouwenkerk.²

Om het begrip vrouwenkerk te verstaan is het belangrijk te weten dat zowel de term vrouwen, als de term kerk de betekenis hebben, die zij in de vrouwenbeweging en in vrouwenstudies theologie hebben gekregen. Onder die woorden ligt het historisch gegeven dat de vrouwenbeweging en het feminisme zijn ontstaan door in opstand te komen tegen wat zij het patriarchaat noemen.

In de omschrijving van vrouwenkerk bent u het woord solidariteit al tegengekomen. Ik wil de betekenis van dit uit de Latijnse taal stammende woord nog eens noemen: grondslag, stevigheid, degelijkheid. Deze betekenissen zeggen in feite alles. Als solidariteit ontbreekt, stort onze gemeenschap in elkaar.

Welke rol speelt solidariteit in de vrouw- en geloofbeweging/vrouwenkerk?

Ik kan u zeggen dat dat een zoeken is met vallen en opstaan. Natuurlijk. Maar belangrijk is dat solidariteit kritisch besproken kan worden. Dat is niet vanzelf gegaan.

In het begin van de vrouwenbeweging leek het woord zusterschap alles te dekken. Wij waren allen één. Maar de armoede in Nederland vooral heeft aan die gewaande eenheid een eind gemaakt.

Ik denk dat vooral het positie kiezen van bijstandsvrouwen dat duidelijk heeft gemaakt. Zusterschap bracht hen geen brood op de plank. Het besef dat wij als vrouwen allemaal slachtoffer waren van het patriarchaat, ontkende de speciale positie, namelijk hun uitzichtloze armoede, van bijstandsvrouwen.

Enkele jaren later, tijdens de Eerste Oecumenische Vrouwensynode in 1987 in Driebergen gehouden, lieten ook zwarte vrouwen zich horen en moesten witte vrouwen tot de pijnlijke erkenning komen, dat zij zich tegenover zwarte vrouwen van dezelfde machtsmechanismen bedienden, als mannen tegenover vrouwen. Daar kwamen dan nog de lesbische vrouwen bij, die zich in de feministische theologie, waarin toen nog heel vaak gesproken werd over de heelheid tussen mannen en vrouwen, ook niet erg thuis voelden. Zusterschap bleek een verhullende term.

De jaren tachtig zijn binnen de vrouwenbeweging vooral de jaren geworden van differentiatie. Aandacht leren krijgen voor en erkenning van verscheidenheid in de posities van vrouwen.

Pas als je die verscheidenheid aan de oppervlakte brengt, kan er gewerkt worden aan solidariteit.

---

² Lessini, Lidy en John Videc, *In de ruimte van de ecclesia van vrouwen* in: Bonsen, J. (red.) 'Nergenshuizen, verhalen en utopieën voor de gemeente' (Gorinchem 1991)

Opstelling

Een recent heel pijnlijk voorbeeld van gebrek aan solidariteit speelde zich af rondom de golfcrisis. De bevrijdingstheoloog Tissa Balasuriya uit Sri Lanka vroeg behalve aan de vredesbewegingen en de westerse intelligentsia, vooral aan de vrouwenbeweging: waarom protesteren jullie niet? En de vrouwenbeweging/vrouwenkerk heeft zich niet laten horen. Ook niet toen de Golfoorlog uitbrak.

De vraag is hoe de vrouwenbeweging zich zal opstellen in dit jaar wanneer de moord op miljoenen bewoners van het Amerikaanse continent zal worden herdacht; wanneer opnieuw de vraag om het respecteren van de landrechten van de Indiaanse volken aan de orde wordt gesteld. Zal de Europese vrouwenbeweging, zal vrouwenkerk zich solidair verklaren en solidair handelen met de Indiaanse vrouwenbeweging? Met de miljoenen zwarte vrouwen, nazaten van de slaven die in diezelfde vijf eeuwen van het Afrikaanse continent naar de Nieuwe Wereld zijn verkocht?

In vrouwenkerk wordt er in solidariteit geoefend. Want zegt de Amerikaanse theologe Elisabeth Schüssler Fiorenza, die het begrip vrouwenkerk heeft geïntroduceerd als 'een leerlingenschap van gelijken': gelijkheid moet geleerd worden. En juist de oefening van alles wat daarvoor nodig is, op politiek, economisch, cultureel en religieus terrein, maakt uit wat kerk-zijn is. Die oefening samen roept de gemeenschap in het leven.

Hier wordt dus niet geëist dat we als vrouwenkerk al volmaakt zijn, maar voorwaarde is dat we oefenen in solidariteit om het te leren zijn.

Ik wil twee voorbeelden van die oefening noemen.

- In 1984 zijn er voor het eerst door de Raad van Overheid en Samenleving van de Nederlandse Hervormde Kerk (later is ook het maatschappelijk aktiveringswerk van andere kerken daarbij betrokken), bijeenkomsten georganiseerd waar bijstandsvrouwen en kerkvrouwen elkaar konden ontmoeten. Enerzijds vrouwen, die afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering en zich actief bezighouden met hun situatie, en anderzijds vrouwen die actief zijn binnen de kerk. Doel van de gesprekken was plaatselijke kerken actief te betrekken bij de gevolgen van de economische crisis voor met name bijstandsvrouwen.

In de loop van die gesprekken tussen bijstandsvrouwen en kerkvrouwen werden bondgenootschappen gesloten en kwamen overall in het land soortgelijke ontmoetingen op gang.

Ik kan u zeggen dat die ontmoetingen zeer confronterend waren. Bijstandsvrouwen zijn en waren toen vooral, gescheiden vrouwen. Zij confronteerden de meestal gehuwde kerkvrouwen met hun ongelijkwaardige positie binnen het huwelijk en maakten hen bewust van hun rechtsonzekerheid als er onverhoopt ook aan hun huwelijksverbintenis een einde zou komen.

Bijstandsvrouwen vroegen via de kerkvrouwen aan de kerken om bondgenoot te willen zijn en een einde te maken aan liefdadigheid.

Hun vraag aan de kerken doet een beroep vooral op de solidariteit van kerkvrouwen die in een totaal andere maatschappelijke positie zitten – gelijkheid in verscheidenheid – solidariteit wil niet alleen zeggen, naast ontrechten gaan staan. Solidariteit wil zeggen omwille van de stevigheid en de naastenliefde, de gerechtvaardigde eisen van ontrechten in woord en daad kracht bij zetten.

Het project kerkvrouwen-bijstandsvrouwen bestaat nog steeds en zal zich dit jaar zowel op de Tweede Oecumenisch Vrouwensynode in augustus als op de Kerkendag in september zelfbewust presenteren.

Op 31 oktober 1987 is er in 's-Hertogenbosch een dag van de vrouw-en-ge1oofbeweging regio Brabant gehouden. Aanleiding van de dag waren twee gebeurtenissen. De diocesane werkgroep vrouw-en-kerk in het bisdom 's-Hertogenbosch had haar mandaat teruggeven aan bisschop J. ter Schure. Reden: de diocesane functionaris vrouw en kerk Liesbeth Huijts werd niet herbenoemd. Dus er was geen plaats voor de vrouw-en-ge1oofbeweging binnen de Bossche Bisdomstructuren.

De 31e oktober is een feestelijke dag geworden. Een dag die het begin werd van de oprichting van het Feministisch Netwerk Vrouw-Geloof-Maatschappij Zuid Nederland³, dat deze herfst haar vijfjarig bestaan gaat vieren.

Binnen dat netwerk is sprake van solidariteit omdat er binnen de verschillende werkgroepen aandacht is voor elkaars positie binnen de kerk, binnen het werkveld, binnen de opleidingen en op beleidsplekken.

Wij hebben in Brabant, Limburg en Zeeland echt het gevoel dat we vrouwenkerk zijn, dat wil zeggen: oefenen in so1idariteit .

Heeft solidariteit toekomst?

Is er toekomst voor solidariteit? Vanuit de beide voorbeelden die ik u noemde durf ik volmondig ja te zeggen. Ik heb het gevoel dat vrouwen nu pas de mogelijkheden zien, vanuit haar nieuwe zelfbewustzijn, om solidariteit met andere vrouwen te realiseren.

Dat wil niet zeggen dat het een eenvoudige opgave is. De maatschappij dwingt ons als het ware tot niet-solidair zijn met elkaar en vooral niet met ont-rechten. De druk op vrouwen om zich waar te maken op de arbeidsmarkt is ongelooflijk zwaar. De grote verleiding voor werkende vrouwen is om zich, net als mannen afgelopen honderd jaar hebben gedaan, alleen nog maar te bekommeren om hun plaats op de arbeidsmarkt en die te verbeteren.

---

³ Feministisch Netwerk Vrouw-Geloof-Maatschappij, Eindhoven tel. 040-121955

Als we het op deze dag moeten hebben over solidariteit dan zou ik vooral het accent willen leggen op solidariteit in zorgarbeid.

Ik heb eerder het voorbeeld aangehaald van de bijstandsvrouwen. Hun beklagenswaardige financiële en daardoor sociale positie in onze samenleving vandaag, staat model voor de waarde die deze maatschappij aan zorgarbeid hecht.

Ik denk dat als vrouwen er niet alert op zijn dat zorgarbeid wordt verdeeld en op gelijkwaardige manier wordt gehonoreerd, wij een maatschappij tegemoet gaan waar eenzaamheid en hardheid normaal zullen zijn.

Waar solidariteit een onbekend goed geworden zal zijn.